

Proiecte de reformă teatrală

Sfârșitul stagiunii 1870/71 a găsit Teatrul Național din București într-o situație foarte grea. Noul ministru al Instrucțiunii Publice și Cultelor, C. Esarcu, a redus cu mai bine de jumătate nenorocita subvenție de stat ce o primea instituția și a pus taxe împovărătoare pe spectacole. Teatrul n-avea artiști, n-avea repertoriu și aștepta în zadar fonduri pentru reparații, care nu mai puteau întârzia. Negăsind altă soluție pentru a ieși din criză, directorul general al teatrelor, I. M. Cantacuzino, a publicat în toate ziarele un anunț prin care vestea că Teatrul Național se concesionează unei companii române, invitându-se artiștii a prezenta propuneri de înființare a companiei și preluare a teatrului.

La această chemare au răspuns St. Vellescu, Mihail Pascaly și, ceva mai târziu, un grup de actori în frunte cu Matei Millo, constituit ad-hoc într-o asociație. Propunerile primilor conțineau un program destul de amplu de reformare a activității teatrale, ultima avea doar un caracter de proiect limitat. Înainte de începerea noii stagiuni, comitetul Teatrului Național le-a luat în discuție, a respins proiectul asociației condusă de Millo și a concesionat teatrul companiei lui Pascaly. „Proscriptul-verbal” încheiat cu acest prilej menționa că proiectul lui Vellescu țintește la o îmbunătățire viitoare, prea îndepărtată, în timp ce celălalt avea efecte imediate.

Cititorii vor remarca desigur actualitatea unor principii expuse în documentele de mai jos. Ca mari artiști și cetățeni cu o conștiință înaintată, și Pascaly și Vellescu vedeau ridicarea Teatrului Național, în primul rând, prin constituirea unei trupe stabile, alcătuită din valori veritabile, demne de scena principală a țării. Ambii considerau că repertoriul trebuie să fie compus pe măsura însemnătății naționale și funcției social-educative a instituției. Amândoi doreau să aducă — fiecare în felul lui — acea contribuție hotărâtoare care să transforme Teatrul Național dintr-o scenă supusă capriciilor stăpînitorilor și vicisitudinilor de tot soiul, într-o instituție artistică de stat, de prim rang, capabilă să formeze publicului un gust artistic înalt.

Din proiectul expus destul de schematic al lui St. Vellescu, ca și din cel, poate, prea bogat în fraze al lui M. Pascaly, răzbate simțul de răspundere pentru soarta teatrului românesc, dragostea adâncă pentru teatrul național și slujitorii săi, credința în posibilitatea artei de a ajuta la înălțarea sufletească a oamenilor. Și, peste toate acestea, o nestrămutată încredere în vitalitatea artei dramatice românești și în viitorul ei mareț.

Poate de aceea, recitînd azi aceste documente, ca și altele altele pătrunse de același spirit, încercăm o emoție deosebită, căci visurile acelor suflete generoase s-au înfăptuit de-abia după o lungă scurgere de vreme, astăzi fiind întrecute de realitatea

actuală a teatrului din țara noastră. Iar, pe de altă parte, multe din cele vizate de ei s-au realizat tocmai așa — drept pentru care ei sînt, alături de atîtea alte figuri nobile ale trecutului cultural, adevărați premergători ai teatrului românesc bogat și puternic, așa cum îl avem azi.

Valentin SILVESTRU

Dos. T. N. 330/1871.

Văzînd în monitorul oficial publicațiunea Onor. Direcțiunii Generale a theatrelor, relativ la formarea unei companii în teatrul național; supun la aprecierea D-vtră următoarea propunere:

Sub-scrisul, dorind a dirige o companie dramatică Romînă în teatrul din București, aș primi asupra-mi această sarcină în condițiunile următoare:

I-ii. Să se conceda companiei dramatice sub direcțiunea mea, teatrul pe termen de cinci ani. Este materialmente imposibil pe un termen mai scurt, căci teatrul are nevoie de o organizare radicală și acest scop nu se poate atinge de nu vom ajunge:

a) A forma pe artiștii ce lipsesc în cîteva genuri.

b) A forma un fond de repertoriu care să nu fie expus în fiecare stagiune la dese schimbări de persoane.

c) A ajunge cu încetul a forma o garderobă repertoriului teatrului Național, ceia ce actualmente lipsește.

Pentru aceste argumente și altele pe care nu le putem enumera în treacăt, compania dramatică are absolută necesitate de un termen de cinci ani.

II-lea. Compania dramatică se va constitui din personajele ce urmează mai la vale.

Cadrul companiei dramatice este nevoie a fi restrîns, totuși suficient în vedere cu repertoriul și aceasta pentru a nu mai lăsa în teatru un refugiu nulităților, ceia ce ar slei pe deoparte resursele bugetului teatrului, iar pe de alta ar compromite prestigiul teatrului și reușita pieselor repertoriului.

Compunerea Companiei dramatice

Dame
Prim rol forte
jună primă
subretă
Mamă nobilă
Utilitate

Bărbați
Prim rol forte
june prim
comic
Tată nobil
Utilitate

Pe lîngă aceștia se vor atașa teatrului patru elevi de ambe sexe pe cari Compania dramatică îi va întreține ca bursieri în Conservator.

III-lea. Grămădirea personalului teatrului cu rutinari a căror instrucțiune este insuficientă pentru a profera cu demnitate și succes cariera teatrală, se va combate în modul următor:

a) Printre artiștii rutinari să se admită în cadrul companiei dramatice numai acei ce se vor supune unui concurs.

b) Materiile concursului să fie regulate în vedere cu cunoștința limbei Romîne și aceia a unei limbi străine ca artistul să poată culege în luminile litteraturilor străine; litteratura teatrală Romînă fiind foarte restrînsă.

Numai în acest mod se poate face primul pas către îndreptarea acestei instituțiuni în decădere, mai cu osebire în anii din urmă.

IV-lea. Persoanele ce vor începe cariera teatrală de astăzi înainte să nu se admită în cadrul Companii dramatice Române decât :

a) De vor fi parcurs un studiu cu succes în Conservator.

b) De vor avea șase clase gimnaziale absolvite.

c) Numai în cazul excepțional de a promite ca talent, să fie angajat în Compania dramatică, cu rezerva de a parcurge studiile conservatorului.

V. Repertoriul sub niciun cuvânt să nu fie ales printre piesele care nu aparțin repertoriului din genurile :

a) Clasici

b) Dramă (școala romantică)

c) Comedia înaltă

d) Piesele originale acele ce aparțin genurilor sus citate.

Pentru ca să nu urmeze în cursul stagiunii contestațiuni, din nici o parte, repertoriul să se aleagă și aproba de Onor. Direcțiune generală înainte de începerea stagiunii, sau cu destul timp înainte pentru piesele ce se vor oferi Companii dramatice în cursul stagiunii.

Pe lângă aceasta, să se aibă de normă, alegerea acelor piese din repertoriul modern, care să aibă raport cu moravurile noastre și care de preferință să fie localizate, și aceasta pentru interesul teatrului de a poseda odată un repertoriu Român, căci uzul vechi a avut inconvenientul de a rățăci talentele și a desnaționaliza teatrul național.

VI-lea. Odată pentru totdeauna, Compania dramatică va căuta a stărpi vechiul uz de a se auzi pe fiecare scenă o altă limbă Română, cu totul diferită și un membru din sînul Comitetului sau din acel al Companii dramatice (competente) va îngriji ca piesele ce se produc pe teatru să aibă precît se poate mai multă unitate de stil și o limbă pură.

VII-lea. Sub niciun cuvânt să nu fie admise în sînul Companiei dramatice persoane între artiștii de ambe sexe, a căror conduită în societate ar aduce desconsiderare teatrului. Această cestiune trebuie regulată — împreună cu alte cestiuni de administrare — printr-un regulament de scenă aprobat de Onor. Direcțiune generală a theatrelor.

VIII. Alegerea pieselor din repertoriul vechi, se va face în vedere cu cele stipulate prin articolul V și VII, ca punerea lor în scenă să se facă în mod cuviincios împreună cu meziile de care dispune teatrul, spre a nu ajunge după uzul vechi a se reprezenta piese cu lipse prea vădite de persoane, decoruri, costume și accesorii.

IX. Angajamentele persoanelor ce compun Compania dramatică să fie aprobate de Onor. Direcțiune generală, spre a nu se ivi contestațiuni din nici o parte.

X. Companiei dramatice sub direcțiunea sub-scrisului se va da o subvențiune anuală de și din fondurile următoare

a) suma de subvențiunea operei Italiane

b) suma de chiria bufetelor teatrului

c) suma de chiria vestiarului

d) suma de din taxele operii Italiane și alte spectacole date în teatru în cursul anului și prevăzute în bugetul teatrului.

XI. Asemeni se va acorda Companiei dramatice în cursul celor cinci ani concedați, toate adaosele de subvențiuni, donări, etc. făcute de ver-ce autoritate, în favoarea teatrului Român.

XII. Articolul III, IV și VI sub niciun cuvânt nu pot rămîne neaplicați *adlitteram* de la al II-lea an al contractului ! Anul cel întii nu se poate prevedea și regula cu scrupulozitatea cerută, fiind materialmente foarte anevoe ; ci, se vor aplica fie atît precît mijloacele materiale vor permite.

Acestea fiind condițiunile esenciale de propunerii ce vă fac, vă rog Dle Directore să binevoiți a mă onora cu răspunsul Dvoastră.

Primiți asigurarea prea osebitei mele considerări.

(ss) *St. Vellescu*¹
str. Teilor no. 39.

1871, Iunie 29
București.

Domnule directore,

Pentru că Onor Comitetu este aproape a lua o decisiune în chestiunea concederii teatrului naționale; vă rog Dle directore și cu această ocaziune, să bine-voiți a comunica Onor. Comitet următoarea propunere:

La cas cînd ver-unul din punctele condițiunilor ce am propus Onor. Comitetu de va crede că modificîndu-se, teatrul naționale ar afla avantaje, vă rog să bine-voiți a le dezbate acele puncte și a-mi comunica deciziunea Dvtră, fiind gata a primi ori-ce concesiuni se vor găsi favorabile teatrului național.

Primiți, vă rog, Dle Directore asigurarea prea osebitei mele considerări.

(ss) *St. Vellescu.*

Dos. T.N. 330/1871.

Domnul Meu,

Mi-ai făcut onoarea la plecarea mea din București să-mi vorbești despre theatru; graba cu care am fost forțat să plec, m-a oprit de a mă mai întîlni cu D-ta sau a vă scrie în chestiunea aceasta. Întîrzierea chiar cu care vă răspund își află scuză în neajunsurile și în desele transportări din loc în loc ce am fost silit să fac în escursiunea mea artistică.

Ținînd compt Domnul meu de aceste greutăți, vei binevoi a vedea în această epistolă probă de stimă și respectul ce vă datorez din totdeauna.

Domnul meu; dacă valoarea mea artistică, trecutul meu, probele ce am dat și ca artist și ca șef conducător al Teatrului Romînesc; dacă trecutul și al artistului și al Directorului de atîta timp, dacă probele ce le-au avut Romîni și despre meritele artistului și despre activitatea, onestitatea și competența dirigentului, mă pot onora cu confiența Dvoastră și veți crede că pot fi util și dezvoltării teatrului Național, idee căreia m-am devotat 23 de ani de lucru de sacrificii și de studii, dorința ce ați expresă Dvoastră în atîtea rînduri și necesitatea atît de tare simțită de tot Romînul; iată Domnul meu în ce condițiuni sincere și leale cred că-mi pot îndeplini conștiincios misiunea mea și a răspunde cu demnitate la confiența Dtră și la trebuințele publicului.

Nu voi reveni și nu voi aminti Domnul meu în ce condițiuni cu ce fel de persoane s-a condat acum un an teatrul la unii din artiști și ce triste rezultate au produs și pentru Teatru și pentru Țară.

¹ Cîtva timp după această adresă, atît Vellescu, cît și Pascaly (vezi documentul) au prezentat și cîte un act suplimentar. Reproducem aici numai notificarea lui Vellescu. Cea a lui Pascaly adaugă detalii cu caracter administrativ, pe cînd aceasta reafirmă principiul pe care se bizule întreg proiectul lui Vellescu.

Iată ce pot oferi și garanta onestamente și care va produce efecte atât de salutare ca și acela ce s-au produs cinci ani în sala Bossel.

I. — Ofer o Companie Dramatică compusă de *cinci* bărbați pentru rolele principale; *patru* Dame pentru rolele principale; *cinci* bărbați și *trei* femei pentru rolele secundari și terțiare. *Opt* elevi și *șase* eleve.

II. — Compania întregă și elevii de ambele sexe, alesi dintre aceea care *pot să asigure* progresul viitor și *capabili* de a ține cu respect și demnitate rolele ce vor juca în piesele ce se vor reprezenta — alegerea făcută în fine dintre toate elementele dramatice din toată România, cele mai distinse și cele mai apte pentru progresul Teatrului (se înțelege, ținându-se cont de mijloacele materiale de care poate dispune onest acela ce-și ia asupra-și răspunderea morală și cea materială).

III. — Montarea pieselor cu toată conștiința și *sacrificii chiar*; dar relativ cu mijloacele de care dispune Teatrul pentru ca să poată cineva răspunde cu onoare la angajamentele sale — Esecutarea, ansamblu, ținuta, cu toată acuratețta, cu toată strictețta și cu toată asiduitatea care face farmecul și progresul artei.

IV. — Alegerea repertoriului va avea de principiu: Instrucțiunea sub orice formă; se esclude cu desăvârșire *Obscenitatea* și *Ordinarul*. Onor. Comitetu va da aprobarea sa pe orice piese i se va prezenta *în 24 de ore*, refuzul se va motiva.

V. — Ofer pe fiecare stagiune în timp și cu piese determinate de mine *două reprezentațiuni* întregi, pentru casa de retragere a artiștilor Români.

VI. — Ofer o stagiune obligatorie de *șase luni*, facultativ 7 luni; și voi continua cât se va putea mai mult cu sacrificii chiar, ca să ținem ușile Teatrului Românesc cât se poate mai mult timp deschise, astfel ca să se poată lăți și întări gustul plăcerilor spirituale, care se află azi cu totul înecat de cele brutale.

VII. — Ofer îmbunătățirile ce vor fi privite din punctul de vedere material și care vor avea de scop dezvoltarea și prosperitatea Teatrului Național.

VIII. — Ofer *două Marți pe lună* din zilele Teatrului Național de care onor. Comitetu va putea dispune *numai* în favorul artiștilor Români din București, artiști recunoscuți cari prin vârsta, prin infirmități timpurii sau din lipsa mijloacelor Teatrului Național, nu ar putea sau nu s-ar învoi să-și aibă un loc în cadrul Companii ce voi compune.

Pentru a putea ajunge la această țintă, reclam

I. — Localul Teatrului cel mare, cu toată averea sa după inventar, pusă la dispozițiunea mea pentru zilele și piesele care voi reprezenta și care avere a Teatrului să nu se poată schimba după dorințele trupelor străine în defavorul trupei Naționale.

2. — Tot concursul impiegaților ai Teatrului, puși sub imediata mea ascultare.

3. — Libertate absolută în modul administrării și cu administrații fie Membri ai Companii sau impiegați ai Teatrului, se înțelege când va fi chestiune pentru reprezentațiunile Române.

4. — Toate zilele de care a dispus pînă acum Iarna și Vara Teatrul Național, adică Marțea, Joia și Duminica, cât ține opera și după terminarea Operei, *Marțea, Joia, Simbăta și Duminica*.

5. — Mijloacele materiale și ajutorul ce se poate da astăzi deocamdată Teatrului Național.

6. — Concesiunea pe trei ani, pentru ca prin stabilitate și siguranță cel puțin de trei ani, să se acopere cheltuelile enorme ale celor doi ani întâi de remontare și reforme teatrale; să se poată forma o companie mai bună, mai solidă, când va avea siguranța de trei ani; un repertoriu mai avut, mai meditat, mai îngrijit, căci va fi capitalul a trei ani de lucru neîntrerupt și adunat la un loc.

7. — Dacă prin lucru meu prin devotament către artă, prin sacrificiile mele și prin inițiativa oamenilor de inimă și patronilor artelor frumoase Guvernul și reprezen-

tațiunea Națională va înapoia zestrea Theatrului Național baza cea mai neapărată pentru dezvoltarea și prosperarea lui, precum sînt siguri că va fi, reclam dreptul de a profita de acea zestre în tot timpul concesiunii și tot în condițiunile stipulate ca un rezultat natural al lucrului, al asiduității, al sacrificelor aduse la începutul încercării de a ridica Theatrul Național iar, la stima și la iubirea de care merita să se bucure mai nainte.

8. — Această concesiune însă va *înceta chiar înainte de termen* dacă Camera și Guvernul într-un avînt generos vor voi să facă din Theatrul Național o instituțiune prin legi pozitive, pe baze neclintite și stabile, atunci mă voi depune fericit și mîndru din această concesiune consolat că am putut fi și eu unul din aceia care au concurat la restabilirea Theatrului Național în condițiunile în care se află el la toate Popoarele Culte. Nu voi reclama nici o despăgubire afară dacă se va găsi de cuviință a mi se cumpăra costumele, decoruri, accesorii, repertoriu ce voi fi făcut în timpul cît a ținut concesiunea.

Domnul Meu,

Am înaintat aceste condițiuni simple și clare inspirate de sinceritate, de dorința a fi util artei și Theatrului Național chiar cu sacrificii mari, condus de experiență, de onoare și de datorie, de abnegațiune chiar. Dacă trecutul meu vă este o garanție pentru viitor, mai cu seamă pentru aceia care *mă cunosc* și au *văzut cu ochii lor ani întregi probele ce am dat*; dacă voi fi fericit a merita și încrederea Dumitale pun cauza artistului cauza Theatrului Național sub scutul Domniei tale. Ați cercat de ani întregi cu mulți alții încercați și cu un om care și-a sacrificat și junețe și viitor pentru Theatrul Național și care nu s-a dezmințit pînă azi. Acordați-i și lui ocaziunea, mijloacele și timpul să concure la restabilirea acestui templu căruia s-a devotat din copilărie.

În momentul cînd veți crede Domnul meu că acțiunea mea în loc de a fi salutară și neapărată, este fatală artei și Theatrului Național, vă dau *cuvîntul meu de onoare* că mă voi retrage la moment oricît de favorabilă ar putea să-mi fie concesiunea.

Nu poci termina fără a adăoga vechiul și eternul meu *adagiu*: Nenorocirea și căderea Theatrului Național a fost cauzată mai adesea din necompetință, din nestabilitate, din lipsă de timp ce avea să se poată prepara. Ca Român și ca Artist, te conjur pe D-ta care iubești Artele și instituțiunile Naționale, fă să aibă cestiunea Theatrului o soluțiune *cît de grabnică*. Ori care ar fi ea, este mult mai salutară făcută în Iunie, căci în August numai providența va putea să facă *o minune*; și cu toate astea și Providența a avut necesitate de un timp pentru a face Universul.

Așteptînd respectuos decisiunea sau răspunsul Dtale te rog a primi asigurarea profundului meu respect, cu care am onoare a fi

devotat

(ss) *M. Pascaly.*